

درسنامه‌ی درس ششم

کتاب اسوه‌های رهبری: ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ﴾

پیامبر(ص) ابتدا مدت ۱۳ سال در مکه و بعد مدت ۱۰ سال در مدینه مردم را هدایت کرد و در همه ابعاد به خصوص رهبری الگو و اسوه شد. حضرت علی(ع) نیز طبق دستورات قرآن و سنت پیامبر(ص) اصلاحات مهمی را در جامعه ایجاد کرد.

کتاب ویژگی‌های سیره پیامبر(ص) در رهبری:

۱. تلاش برای برقراری عدالت و برابری

- ✓ از اهداف مهم حکومت پیامبر(ص) اجرای عدالت بود و در این مورد با قاطعیت عمل می‌کرد تا تبعیض رفع شود و همه در برابر قانون یکسان باشند.
- ✓ شرایط آن زمان: تبعیض یک قانون پذیرفته شده در حجاز و سایر کشورها بود.
- ✓ روش پیامبر(ص) برای رفع تبعیض:
 ۱. تقسیم مساوی بیت‌المال میان مسلمانان اعم از عرب و غیر عرب.
 ۲. در مقابل ضایع شدن حق شخصی خود بردبار بود اما در برابر ضایع شدن حقوق افراد کوتاه نمی‌آمد و متجاوزان را در هر مقامی که بودند، مجازات می‌کرد.
 ۳. برای اولین بار همه را در برابر قانون مساوی دانست و در مقابل تعصبات قومی و قبیله‌ای ایستاد.
 ۴. نمونه مقابله با تعصبات قبیله‌ای: شخصی که از قبیله صاحب نام مدینه بود، دزدی کرد و رؤسای قبیله فکر می‌کردند پیامبر(ص) به خاطر نام قبیله این فرد، او را مجازات نخواهد کرد اما پیامبر(ص) شخص را مجازات کرد و هیچ رابطه‌ای را نپذیرفت. در این مورد علت سقوط اقوام و ملل پیشین را تبعیض در اجرای عدالت می‌دانستند.

۲. محبت و مدارا با مردم

- ✓ به قدری محبت‌آمیز بود که مردم ایشان را پدر مهربان خود می‌دانستند و وقتی عیب دیگران را نزد ایشان بازگو می‌کردند می‌فرمود: «بدی‌های یکدیگر را پیش من بازگو نکنید؛ زیرا (علت این کار) دوست دارم با دلی پاک و خالی از کدورت با شما معاشرت کنم»
- ✓ نمونه‌هایی از رفتارهای محبت‌آمیز پیامبر(ص):
 ۱. هرکس به خانه ایشان می‌آمد به او احترام گذاشته و حتی ردای خود را زیر پای او پهن می‌کرد؛
 ۲. هرگز پای خود مقابل یاران دراز نکرد و تا ننشسته‌اند کنارشان می‌ایستاد؛
 ۳. اگر درباره آخرت یا مسائل روزمره با ایشان حرف می‌زدند همراهی می‌کرد فقط زمانی که کاری حرام مثل غیبت رخ می‌داد یاران را از ادامه بحث منع می‌کرد

۳. سخت‌کوشی و دلسوزی در هدایت مردم

- ✓ چنان علاقه‌مند به نجات مردم از گمراهی بود که سختی‌های این راه سبب دوری او از مردم نشد. آیات مرتبط:

آیه ۱۲۸ توبه: «رنج شما برای او سخت و دشوار است و بر [هدایت] شما حریص [به شدت علاقه‌مند] است»

آیه ۳ شعرا: ﴿لَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ أَلَّا يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ﴾ «از اینکه برخی ایمان نمی‌آورند شاید که جانت را [از شدت اندوه] از دست بدهی»
- ✓ اما با همه دلسوزی‌ها، سران قریش می‌گفتند او ساحر و جادوگر است. می‌گفتند دیوانه است. ایشان را اذیت کرده و طعنه می‌زدند.
- ✓ محتوای کلی سخن علی(ع): «پیامبر یک طبیب سیار بود و خود به سراغ بیمارانی می‌رفت. همچنین طبیب نفوس بود و بیمارانی غفلت زده را درمان می‌کرد»
- ✓ پیامبر(ص) حتی در جنگ‌های که متکبران و بزرگان قبایل علیه ایشان به پا می‌کردند نیز قصد هدایت و دعوت به حق داشتند. می‌فرمودند: «اگر کافری در جنگ کشته شد او را مثلثه نکنید، کودکان و پیران و زنان را نکشید، حیوانات حلال گوشت را نکشید مگر برای تغذیه. هرگز آب‌شان را زهرآلود نکنید و مزارع و نخلستان‌ها را نسوزانید»

۴. مبارزه با فقر و محرومیت

- هم با فقر مبارزه می‌کرد هم به دنبال ایجاد جامعه‌ای آباد بود و هم با کوچک شمردن فقیران و بینوایان مخالفت می‌کرد.
- ✓ درخواست‌های پیامبر(ص) در زمینه مبارزه با فقر:
 ۱. تشویق مردم به کار و فعالیت؛ ۲. از بیکاری بدش می‌آمد و کسانی که فقط عبادت کرده و کار نمی‌کردند، مذمت می‌کرد؛
 - ✓ رفتارهای پیامبر(ص) با فقیران:
 ۱. احترام بسیار به آنان؛ ۲. اجازه نمی‌داد به خاطر فقر مورد بی‌توجهی قرار گیرند؛ ۳. برخی فقرا دوست صمیمی ایشان بودند؛ ۴. ثروت را ملاک برتری نمی‌دانست؛
 ۵. به آسانی با فقیرترین مردم می‌نشست و فقرا ایشان را همدل و همراز خود می‌یافتند. در ارتباط با فقرا به یاران می‌فرمود: «به من ایمان نیآورده است کسی که شب را با شکم سیر بخوابد و همسایه‌اش گرسنه باشد» لازمه ایمان به پیامبر، توجه به فقرا از جمله همسایگان فقیر

ک همراه و همپای پیامبر(ص):

حضرت علی(ع) ده سال قبل از بعثت پیامبر(ص) در خانه کعبه به دنیا آمد. (۳۰ سال کوچکتر از پیامبر بوده) - ابوطالب به پیشنهاد پیامبر(ص) نام ایشان را علی به معنای والا و بلندمرتبه نهاد و از سه یا چهار سالگی نزد پیامبر(ص) بود.

✓ محتوای کلی سخن حضرت علی(ع) در مورد دوران کودکی شان نزد پیامبر(ص):

«همواره کنار ایشان بودم، هرگز دروغی در گفتارم و رفتاری ناشایست از من ندید - مانند بچه از شیر گرفته شده از ایشان پیروی (تبعیت و همراهی) می کردم - هر روز پرچمی از خوی های نیک برابم افراشته و به پیروی از آن فرمان می داد - هنگام فرود وحی، آوای اندوه شیطان را شنیدم و وقتی علت را از پیامبر پرسیدم پاسخ داد شیطان از پرستش خود ناامید شده - آنچه من می بینم و می شنوم تو نیز می بینی و می شنوی جز اینکه پیامبر نیستی (اشاره به ختم نبوت) بلکه وزیر هستی و هر آینه بر راه خیری.

✓ پیامبر(ص) به همراه جابر بن عبدالله انصاری کنار کعبه بودند که بعد از ورود حضرت علی(ع) به آنجا، پیامبر(ص) آن حضرت را برادر خود خوانده و پیامبر(ص) سوگند خوردند که علی(ع) و پیروانش رستگارانند و در قیامت اهل نجاتند. (ان هذا و شيعته لهم الفائزون) سپس به بیان برخی اوصاف علی(ع) پرداختند:

این مرد اولین ایمان آورنده به خدا، وفادارترین شما در پیمان با خدا، راسخ ترین شما در انجام فرمان خدا، صادق ترین شما در داوری بین مردم، بهترین شما در رعایت مساوات، ارجمندترین شما نزد خداست

سپس آیه نازل شد: ﴿إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ﴾

تعریف شیعه: مسلمانی که به فرمان خدا و پیامبر(ص)، علی(ع) را جانشین پیامبر می داند.

ک احادیثی در شأن حضرت علی(ع):

۱. عَلِيٌّ مَعَ الْقُرْآنِ وَ الثَّرْآنُ مَعَ عَلِيٍّ : علی با قرآن است و قرآن با علی است؛ همراهی قرآن و علی [ع] - مرتبط با حدیث ثقلین؛

۲. عَلِيٌّ مَعَ الْحَقِّ وَ الْحَقُّ مَعَ عَلِيٍّ : علی با حق است و حق با علی است؛ همراهی حق و علی [ع] - ملاک حق، علی (ع) است؛

۳. أَنَا وَ عَلِيٌّ أَبَوَا هَذِهِ الْأُمَّةِ : من و علی، پدران این امت هستیم؛ منظور پدر معنوی امت؛

۴. أَنَا مَدِينَةُ الْعِلْمِ وَ عَلِيٌّ بَابُهَا فَمَنْ أَرَادَ الْعِلْمَ فَلْيَأْتِهَا مِنْ بَابِهَا : من شهر علمم و علی در آن است هرکس می خواهد به این علم برسد باید از آن وارد شود

نکات حدیث آخر: ۱. علی [ع] به دانش پیامبر [ص] متصل بوده ۲. عصمت علمی دارد ۳. بعد از پیامبر [ص] داناترین است و رجوع به ایشان واجب

ک دو مورد از فضایل و ویژگی های حضرت علی(ع):

۱. عدالت بی مانند

✓ آن حضرت بعد از ۲۵ سال خانه نشینی با درخواست عمومی و اصرار مردم خلافت را پذیرفت و طبق روش پیامبر [ص] عدالت را سرلوحه کار قرار داد.

✓ احادیث بیانگر عدالت بی مانند حضرت علی [ع]:

۱- روزهای آغازین خلافت: «فرموده اند که افرادی را بیش از حق خود از بیت المال برداشته اند ننگ دنیا و آخرت را خریده اند و حق مظلومین را

می ستانم و همه مسلمین سهم مساوی از بیت المال خواهند گرفت» - روز بعد هزینه های عمومی را از بیت المال دادند و باقیمانده را مساوی تقسیم کردند.

۲- فرمودند: «سوگند به خدا، اگر همه دنیا را به من بدهند تا به اندازه گرفتن پوست جو از دهان موری خدا را نافرمانی کنم، نخواهم کرد»

۳- وقتی حضرت علی (ع) معاویه را برکنار کردند برخی گفتند که او دنیاطلب و قدرتمند است و برکناری او سبب جنگ می شود. فرمودند: «به خدا سوگند حتی برای دو روز نیز او را به کار نخواهم گذاشت و من هیچ گاه گمراه کنندگان را کارگزار خود قرار نخواهم داد»

۲. علم بی کران (علت: هم هنگام پرسش خود علی (ع) هم هنگام سکوت علی (ع) پیامبر (ص)، حضرت علی (ع) را از دانش خود بهره مند می ساخت)

✓ از ابعاد شگفت انگیز شخصیت علی (ع) بود - ایشان در جهان شناسی، انسان شناسی، دین شناسی، حکومت، نظام اجتماعی و اقتصادی و اخلاق و ... سخن گفته اند.

عمده آنها در سخنرانی ها، نامه ها و پند و اندرزهای نهج البلاغه آمده است. ← حکایتگر دانش بی مانند

دانشمندان هم از این کتاب بهره های فراوان برده اند - هم برخی بر آن شرح ها نوشته اند تا مردم به نکات دقیق این کتاب پی ببرند.

از جمله شارحان دانشمند بزرگ اهل سنت ابن ابی الحدید است که شرح مفصلی بر نهج البلاغه نوشته در چندین جلد. در مقدمه این کتاب می گوید:

«به حق، سخن علی را از سخن خالق (قرآن) فروتر و از سخن مخلوق (دیگر انسان ها) برتر خوانده اند...»

در مورد خطبه ۲۲۱ می گوید: «قسم می خورم ۵۰ سال است مطالعه اش می کنم و بیش از ۱۰۰۰ بار آن را خوانده ام اما همیشه در جانم شگفتی و بیداری عمیقی

ایجاد کرده. خطبه ها در مورد مرگ و آخرت فراوان است اما هیچ کدام تأثیر این خطبه را در من ایجاد نکرده است»

ترجمه و نکات آیات درس ششم

۱- (احزاب/۲۱): ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَ الْيَوْمَ الْآخِرَ وَ ذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا﴾

ترجمه: قطعاً برای شما در رسول خدا سرمشق نیکویی است برای کسی که به خداوند و روز رستاخیز امید دارد و خدا را بسیار یاد می‌کند.

پیام و نکات :

۱. طبق آیه، رسول خدا(ص) الگو و سرمشقی نیکو معرفی شده است.

۲. پیامبر(ص) برای کسانی الگو است که: ۱. به خداوند و روز آخرت امید و ایمان دارد(یرجو الله و اليوم الآخر)؛ ۲. خدا را بسیار یاد می‌کند(ذکر الله كثيراً)؛

۲- (شعرا/۳۱): ﴿لَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ أَلَّا يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ﴾

ترجمه: از اینکه برخی ایمان نمی‌آورند شاید که جانت را [از شدت اندوه] از دست بدهی.

پیام و نکات :

۱. آیه بیانگر سخت کوشی و دلسوزی در هدایت مردم از ویژگی‌های سیره رسول اکرم(ص) است.

۲. بر اساس آیه پیامبر(ص) به حدی برای ایمان آوردن مردم حریص بود که در صورت ایمان نیابردنش از شدت اندوه نزدیک بود جان خود را از دست بدهد.

۳- (بینه/۷): ﴿إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ هُم خَيْرُ الْبَرِيَّةِ﴾

ترجمه: قطعاً کسانی که ایمان آوردند و کارهای نیک انجام دادند آنان بهترین مخلوقات هستند.

پیام و نکات :

۱. آیه هنگامی نازل شد که پیامبر(ص) در کنار کعبه اوصاف علی(ع) برای اصحاب و جابرین عبدالله انصاری بیان می‌کردند.

۲. طبق آیه بهترین مخلوقات که از ایمان و عمل صالح برخوردارند همان پیروان(شیعیان) حضرت علی(ع) می‌باشند؛

* * *